

Ville Monnet virkelig være begyndt med kulturen?

af Uffe Østergård

Jean Monnet professor og direktør for Dansk Center for Holocaust- og Folkedrabsstudier

Niels Lillelund fastslår i sin artikel om kirken og den europæiske integration søndag 18/8 at Jean Monnet ville være begyndt med kulturen, hvis han skulle være begyndt forfra med den europæiske integration i dag. Påstanden lyder ikke usandsynlig når man ser på de problemer den såkaldte "Monnet-metode" er løbet ind i. Det er den grønne tyske udenrigsminister Joschka Fischer der i en tale på Humboldt universitetet i Berlin for godt to år siden introducerede betegnelsen "system-Monnet" om den såkaldte funktionalistiske samarbejdsmetode. Dvs. at indlede samarbejdet mellem nationalstaterne på tilsyneladende uskyldige områder som kul og stål, toldsatser, landbrug for til sidst at resultere i et frit indre marked. Således mente Monnet at kunne omgå den modstand mod afgivelse af national suverænitet der endnu dominerede blandt europæiske embedsmænd og politikere i årene efter 1945.

Hans taktik må siges at have været mere succesrig end Monnet selv havde forudset. Men den har samtidig medført en mangel på politisk legitimitet som truer dele konstruktionen. Ikke så meget blandt embedsmænd og ledende politikere, men blandt vælgerne. Samarbejdet mangler folkelig legitimitet som vi siger i Nordeuropa. Eller der er ingen fælles europæisk identitet som man formulerer det længere sydpå. I den situation er det blevet moderne at påstå at Jean Monnet ved slutningen af sit liv skulle have udtalt, at hvis han skulle begynde forfra ville han starte med kulturen.

Det står der ganske vist intet om i hans få skrifter, men det er selvfølgelig ikke i sig selv et argument for at udsagnet skulle være forkert. Påstanden har vundet i plausibilitet efter at Helmut Kohl sagde det under et møde med François Mitterand, hvor de lancerede et forøget kulturelt samarbejde. I den situation var det praktisk med en henvisning til "Europas fader". Men det bliver udtalelsen ikke mere sand af. Den meget aktive forhenværende danske topembedsmand på nationalt såvel som europæisk niveau, Erik Holm, har fortalt at han personligt kender den franske professor i science politique, der engang stillede det hypotetiske eksamensspørgsmål til sine studenter om, hvad der ville være sket hvis Monnet var begyndt samarbejdet med kulturelle og identitetsmæssige spørgsmål. Meningen var at de ud fra deres kendskab til Monnets tankegang skulle svare at så ville samarbejdet være omkommet i starten. Således som det skete da den franske Nationalforsamling i 1954 afviste traktaten om en europæisk hær, som deres egen regering havde taget initiativ til to år før.

Det er altså et hypotetisk spørgsmål til en fransk eksamen der har givet anledning til det populære udsagn. Al erfaring tyder på at hvis man var begyndt med politik eller kultur ville samarbejdet aldrig være nået ud over den ret lille gruppe af idealistiske føderalister. De ville så i dag have skrevet bitre erindringer om hvor lidt de ansvarlige politikere lyttede til deres indlysende forslag, mens befolkningerne var optaget af hvordan deres nationale velfærdstater skulle

overleve i konkurrencen med mere renlivede markedskapitalistiske modeller.

Men det har ikke forhindret det apokryfe udsagn fra Monnets hånd i at brede sig med en hast som en steppebrand, også uden for kultur- og undervisningsmisterierne og de dertil hørende lobbyorganisationer. På den anden side er næppe tvivl om at havde Monnet været i live i dag ville han have været klar med et kort og klart udkast til en forfatning for Europa, som fastlægger kompetenceforholdene. Det er nu opgaven for et konvent, primært rekrutteret fra de nationale parlamenter. Man kan kun håbe at formanden, den tidligere franske præsident Giscard d'Estaing, har lært af Monnets eksempel. Desværre er der dog ikke meget der tyder på det, i hvert fald ikke når man sammenligner d'Estaings lønkrav med Monnets legendariske sparsommelighed og afsky for privilegier.

Der er et oplagt behov for nogle mere tilgængelige grundlagstekster i stil med den amerikanske forfatning som kan gøre det nemmere for borgerne at forholde sig til de overordnede processer. Den finske forfatter Vilko Virkkala har påpeget at hvor de ti bud indeholdt 100 ord, den amerikanske uafhængighedserklæring 300, der er EU's direktiv for produktion af andeæg på 26.000 ord. Problemet er imidlertid at de ordrige og omsvøbsagtige formuleringer ofte tjener til at dække over reelle politiske modsætninger og derfor skal tjene flere modstridende målsætninger på én gang. Det gør det svært at skrive en kort og klar forfatningslignende erklæring. Men det gør opgaven så meget desto vigtigere.

Jean Monnet prøvede at skitsere en forfatning for Europa i 1958, dvs. efter vedtagelsen af Rom-traktaten, men før Fællesmarkedet rigtigt havde fået institutioner. I sine erindringer fra 1976 skriver han i kapitel 17 således om den politiske union: "Uanset hvor presserende den politiske union måtte være, og hvor vigtige de allerede gennemførte fremskridt er, synes det ikke i nær fremtid muligt at springe nogen etape over. Morgendagens politiske enhed vil afhænge af, om den økonomiske union bliver effektivt indført i den faktiske hverdag indenfor de industrielle, landbrugsmæssige og administrative aktiviteter."

Lidt længere fremme opsummerer Monnet sit program og sin metode således: "Mennesker vil, når tiden er inde, skabe det politiske Europa på grundlag af kendsgerningerne. Som altid er det kendsgerningerne der vil få det sidste ord. Jeg tror at dette sidste ord er ved at blive skrevet, og det ligner meget det allerførste fra 1950. Det betyder suverænitetafgivelse og fælles udøvelse af den suverænitet der er afgivet. Jeg kan ikke se at man i løbet af disse femogtyve år har opfundet noget andet, der kan forene Europa, på trods af alle de muligheder, der har været til at ændre kurs." (s. 295).

Den indbyrdes forståelse blandt europæerne er ikke siden da vokset påfaldende trods den eksplosion i masseturismen vi har været vidne til siden 2. verdenskrig, trods mange samfundsvidenskabelige forskeres forudsigelser om udviklingen af et kommunikationsfællesskab med tysk-amerikaneren Karl W. Deutsch i spidsen. Den faktiske udvikling i Vesteuropa har, om ikke dementeret troen på at et stadig mere udvidet samarbejde mellem Europas nationalstater var den "naturlige" fortsættelse af den nationale konsolidering i det foregående århundrede, så i hvert

fald sat store spørgsmålstejn ved det nødvendige i processen. Eller rettere der var ikke tale om et brud med fortidens nationale organisering men om en fortsættelse af nationalstaterne med andre midler. Det gik ikke op for føderalisterne, mens andre som Jean Monnet fortsatte med at anvende udtryk som "Europas Forenede Stater" uden at mene noget særligt konkret med det.

Når man vil formulere en sammenhængende forfatning eller definere de fælles europæiske værdier lander man næsten tvangsmæssigt i føderalistiske formuleringer. Hvis der skal være logisk orden i magtfordeling og beføjelser er føderationen vores eneste erfaring. Denne erfaring gjorde de 26 unge europæere som i juli måned på Rønshoved højskole formulerede en europæisk forfatning på grundlag af 14 dages forudgående arbejde mellem tusind unge på 13 højskole. De indledte deres arbejde ved med et lille flertal at afvise føderalismen, men endte næsten tvangsmæssigt med at formulere sig føderalistisk. Det var en nyttig erfaring for dem, som man ikke skal gå så let hen over som Niels Meyer gjorde i en kommentar her i bladet 29. juli. Baseret på et referat i *Information* fik han det til at jeg i min egenskab af teknisk hjælper for de unge havde manipuleret dem ind i en føderalistisk position.

Det er at gøre mine evner megen ære. For det første havde jeg næppe kunnet gøre det, de unges viden og selvstændighed taget i betragtning. Men for det andet er det det modsatte af min hensigt. Føderalisme er en smuk men noget verdensfjern idé, som vi skal overveje at lægge på hylden fordi den skjuler den præcise karakter af det samarbejde der foregår i EU. På enkelte udvalgte områder som beskyttelse af konkurrencen er samarbejdet og reguleringen mere vidtgående end i mange stater. Men på langt de fleste områder er det langt mindre vidtgående eller slet ikke eksisterende. Det er forkert at opfatte spillet mellem nationalstater, EU og regionerne som et nul-sum spil. I efterkrigstiden er der blevet mere statslig suverænitet at udøve i takt med at staterne har udviklet politikker for alle livets områder og inddraget stadig stigende summer i skatter, stigende i faste priser men også som procentdel af BNP. Der forvaltes simpelthen mere i det man uden større overdrivelse og ignorering af vigtige forskelle kan kalde den europæiske velfærdsstat i bestemt form. Disse forhold risikerer man at overse ved unødvendigt at erklære sig som føderalist med risiko for at misforstå såvel føderalismen som EU.

Jean Monnet ville ikke være begyndt med kulturen hvis han skulle begynde forfra. Hvad så denne i Danmark stadig forbløffende ukendte europæer ville have gjort skal man tilbage til hans indsats for rigtigt at forstå. Derom i en følgende kronik.

[*Jyllandsposten* kronik 17.9 02]